

УДК 336.711.2

А. В. Кулінська,

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри маркетингу та менеджменту, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ГРОШОВО-КРЕДИТНІЙ ПОЛІТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

А. Kulinska,

PhD, associate professor, assistant professor of marketing and management department,

Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih

CURRENT TRENDS IN MONETARY POLICY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

У статті досліджено реалізацію інструментарію грошово-кредитної політики Національного банку України і забезпечення його позитивного впливу на розвиток суб'єктів національної економіки.

The article investigates the implementation tools of monetary policy the National Bank of Ukraine and ensuring its positive impact on the development of subjects of the national economy.

Ключові слова: банки, інструменти, капітал, курс, національна валюта, процентна політика, регулювання, рефінансування.

Key words: banks, tools, capital, exchange rate, national currency, interest rate policy, regulation, refinancing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Грошово-кредитна політика зайняла ключове місце в механізмі державного регулювання економіки. Успіх реалізації грошово-кредитної політики та забезпечення її позитивного впливу на розвиток національного господарства багато в чому залежать від наявності ефективної системи державного управління, скоординованості дій державних регуляторів, як на рівні розробки загальної економічної стратегії, так й на рівні прийняття тактичних операційних рішень. Через систему державного управління шляхом застосування відповідно інструментарію, до якого належать й інструменти грошово-кредитної політики Національного банку України, держава здійснює регулювання національної економіки, забезпечуючи її розвиток та стійкість до зовнішніх шоків або загроз.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, ЯКИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Головним аспектам державного регулювання економіки приділяють увагу такі українські вчені-економісти, як: В. Андрійчук, В. Базилевич, О. Кондратюк, Л. Майборода, С. Науменкова, В. Пилипчук, В. Плєскач. Вагомим дослідним внеском у формування теоретико-методологічних засад та розроблення механізмів грошово-кредитної політики Національного банку України є здобутки В. Батрименко, М. Єрмошенко, Т. Косової, С. Міщенко, В. Опаріна, А. Сидорової, Л. Стрельбицької та ін.

Безумовно, суттєве значення для дослідження впливу грошово-кредитної політики Національного банку України на економіку, має внесок таких іноземних класиків економічної думки, як Е. Долан, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, І. Фішер, М. Фрідмен та ін. Проте дискусійним залишається питання щодо забезпечення ефектив-

ності у досягненні цілей грошово-кредитної політики Національного банку України, використанні її інструментів і адекватності цих інструментів існуючим економічним умовам. Стрибокподібні зміни валютного курсу, значні інфляційні очікування, високі процентні ставки є наслідком низької ефективності розвитку системи державного управління грошово-кредитною політикою Національного банку України [2, с. 131—137].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТИ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

У зв'язку з тим, що грошово-кредитна політика Національного банку України продовжує залишатися суперечливою, закритою та недостатньо зрозумілою, що не сприяє формуванню довіри до монетарної влади з боку суб'єктів господарювання або населення, то завданням дослідження статті є оцінка дієвості державного управління грошово-кредитною політикою з метою забезпечення її позитивного впливу на розвиток Національного банку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В Україні головним суб'єктом грошово-кредитної політики є Національний банк України (далі — НБУ). Крім нього, у виробленні грошово-кредитної політики беруть участь інші органи державного регулювання — це Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Верховна Рада України. Проте вирішальна роль у розробленні та реалізації монетарної політики належить НБУ, оскільки він несе відповідальність перед суспільством за стан монетарної сфери.

Як передбачено Конституцією України (ст. 100), Рада НБУ самостійно розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням. Основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці (ст. 99 Конституції України). Крім того, НБУ має право вживати заходи впливу щодо порушників чинного законодавства. Так, у разі по-

Рис. 1. Інструментарій грошово-кредитної політики НБУ

рушення банком або іншою установою банківського законодавства України, нормативних актів НБУ, проведення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників та кредиторів, НБУ має право вимагати усунення виявлених порушень [6, с. 101—106].

Метою грошово-кредитної політики НБУ лишатиметься забезпечення стабільності грошової одиниці, що є основою для досягнення стратегічних цілей, які полягають у підтримці стійкого та збалансованого економічного розвитку, а також підвищенні зайнятості, реальних доходів та стандартів життя населення. Внутрішні аспекти стабільності національної грошової одиниці розглядатимуться в контексті необхідності забезпечення цінової стабільності. Забезпечення цінової стабільності передбачає створення фундаментальних передумов для підтримання низької інфляційного середовища на довгостроковій основі і забезпечення стійкості національної грошової одиниці до впливу дестабілізуючих чинників.

Зовнішні аспекти стабільності грошової одиниці розглядатимуться не лише з точки зору утримання обмінного курсу гривні в певних межах, а і з урахуванням необхідності забезпечення таких умов та параметрів функціонування валютного сегменту ринку, які не мають негативного впливу на інвестиційні рішення або очікування економічних агентів, не провокують формування або поглиблення макроекономічних, валютних та пруденційних ризиків, дають змогу мінімізувати вплив зовнішніх шоків фінансового характеру [8].

У середньостроковій перспективі НБУ необхідно концентрувати зусилля на створенні спільно з Урядом макроекономічних, фінансових або інституційних умов для переходу до монетарного режиму, що ґрунтується на ціновій стабільності. План заходів з переходу до нового монетарного режиму має відображати питання макроекономічної та фінансової збалансованості, застосування більш гнучких курсових режимів, розвитку внутрішнього ринку капіталів та ін.

Запровадженню такого режиму повинна передувати системна робота з удосконалення чинного законодавства, зокрема, необхідно ініціювати внесення змін до Закону "Про Національний банк України" та "Про Кабінет Міністрів України" в частині більш чіткого визначення поняття "стабільність національної грошової одиниці", а також визначення або розмежування відповідальності за забезпечення цінової стабільності в країні. На виконання зазначених завдань та основної мети грошово-кредитної політики НБУ повинен передбачити наступні заходи [3, с. 124—132]:

- посилити роль процентної політики в розвитку грошово-кредитного ринку, вжиття заходів щодо мінімізації впливу на ставки неринкових чинників, особливо за рахунок кореляції між обліковою ставкою та іншими ставками за операціями НБУ;

- створювати умови для збільшення попиту на національну валюту і зниження за рахунок цього рівня доларизації економіки національного господарства;

- застосовувати режим керованого плавання обмінного курсу, що повинен супроводжуватися гнучким обмінним курсом гривні щодо курсоутворюючої валюти, удосконаленням системи валютного регулювання в напрямі здійснення лібералізації з урахуванням конкретних макроекономічних реалій, проведенням інтервенції на міжбанківському валютному ринку для згладжування сезонних коливань, створенням передумов для розвитку інструментів хеджування валютних ризиків;

- стимулювати комерційні банки до покращання якості управління активами та пасивами, удосконалення кредитних процедур (у т.ч. в частині оцінки ризиків надання позик в іноземній валюті суб'єктам економіки, що не мають постійних джерел валютних доходів) або зменшення ризиків нестабільності в діяльності комерційних банків;

- продовжувати розвиток безготівкових розрахунків, зокрема, шляхом сприяння поширенню платіжних засобів, упровадження нових технологій та розширення спектра банківських операцій щодо створення уніфікованої інфраструктури або розширення багатofункціональних смарт-карток.

Залежно від економічних перемінних та пов'язаних з ними тактичних цілей визначаються методи монетарної політики. Вибір методів монетарної політики є прерогативою НБУ. Останнім часом у процесі реалізації грошово-кредитної політики НБУ використовує певний інструментарій, який охоплює: визначення норм обов'язкових резервів, процентну політику, рефінансування комерційних банків, операції з цінними паперами на відкритому ринку, підтримання курсу національної валюти і регулювання імпорту та експорту капіталу (рис. 1).

За характером впливу на грошово-кредитну сферу політика резервних вимог — інструмент безпосереднього втручання регулятивного органу у функціонування банківської системи. При цьому резервні вимоги — це своєрідний податок на банки, що негативно впливає на обсяг "працюючих" активів й, отже, на прибутковість комерційних банків. Намагаючись компенсувати втрачений прибуток, комерційні банки підвищують вартість кредитів, знижують процентні ставки за депозитами, здійснюють реструктуризацію пасивів, що, у свою чергу, призводить до зниження ефективності використання залучених коштів.

Однак окрім жорсткого адміністративного впливу політика обов'язкових резервних вимог може також використовуватися НБУ як засіб антициклічної чи антиінфляційної політики. Резервні вимоги пов'язані з показниками грошової маси та їхня взаємодія з іншими макроекономічними показниками відбувається через трансмісійний механізм впливу грошової пропозиції на реальний сектор економіки — на ринок інвестицій, рівень цін тощо. Враховуючи такі властивості резервних вимог НБУ із метою стимулювання інвестиційної активності проводить політику, спрямовану на зниження норм резервних вимог, а тимчасове збільшення норм обов'язкового резервування спричинює зниження інфляційного тиску або сприяє стабільності курсу національної валюти [10, с. 402—411].

Що стосується такого інструмента монетарної політики НБУ як процентна політика, то цей інструмент грошово-кредитного регулювання економіки полягає в тому, що НБУ визначає рівень процентних ставок за обліковими кредитами, які він надає комерційним банкам у порядку рефінансування активних операцій. Облікова ставка НБУ має особливий статус в економіці. Вона є ціною за якою НБУ емітує гроші в оборот у процесі пер-

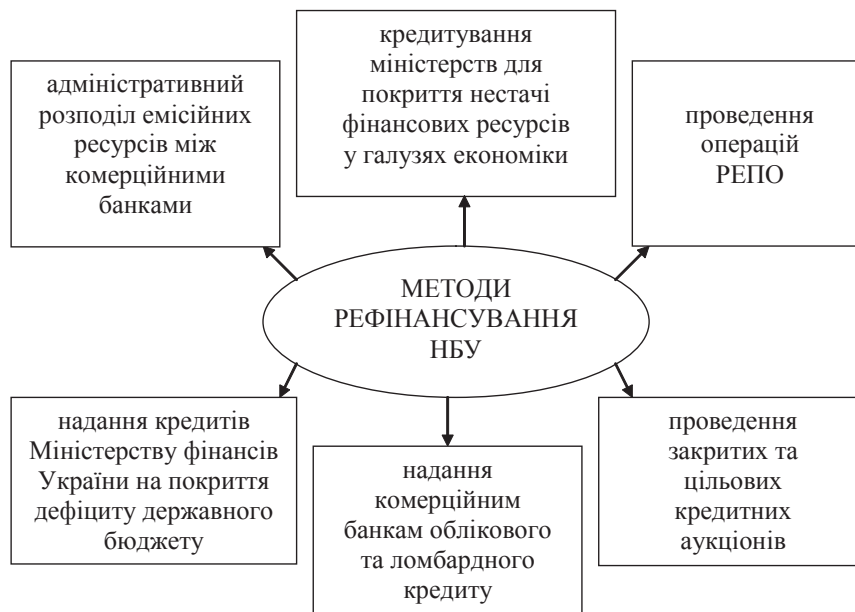

Рис. 2. Методи кредитування Національного банку України

винної безготівкової (кредитної) емісії, що дає підстави вважати облікову ставку ціною грошей, на яку орієнтуються всі суб'єкти грошового ринку.

Змінюючи рівень облікової ставки НБУ впливає на пропозицію грошей. Підвищення рівня облікової ставки веде до подорожчання кредитів НБУ для комерційних банків. У цьому випадку банки прагнуть компенсувати втрати, викликані зростанням облікової ставки, тобто подорожчанням кредиту шляхом підвищення ставок за кредитами, яких вони надають позичальникам. Крім того, подорожчання кредитів НБУ стримує попит на кредит з боку комерційних банків. У кінцевому підсумку підвищення рівня облікової ставки призводить до падіння обсягів рефінансування, зменшення грошової бази і звуження пропозиції грошей. Зниження НБУ рівня облікової ставки має зворотний вплив. Воно стимулює зростання попиту на кредит з боку комерційних банків, веде до зростання обсягів рефінансування, збільшує грошову базу і розширює пропозицію грошей [9, с. 77—82].

Крім того, процентна політика НБУ впливає на динаміку обмінного курсу національної валюти через стимулювання припливу чи відпливу короткострокових капіталів, які переміщуються між країнами у пошуку найбільш прибуткового розміщення. Підвищення облікової ставки стимулює приплив короткострокових капіталів у країну з тих країн, де облікова ставка нижча, та сприяє поліпшенню стану платіжного балансу й зростанню обмінного курсу національної валюти. У разі зниження НБУ облікової ставки має місце вплив капіталів із країни у ті країни, де облікова ставка вища, що зумовлює падіння обмінного курсу валюти.

Щодо рефінансування комерційних банків, то воно як інструмент грошово-кредитної політики тісно пов'язане з процентною політикою, проте має й свої особливості. Цей інструмент базується на функції НБУ як "кредитора в останній інстанції". Комерційні банки звертаються до нього за кредитом найчастіше у разі появи тимчасового дефіциту первинних резервів (коштів на кореспондентському рахунку в НБУ). Такі позики банки просять, як правило, на короткий строк та одержують у порядку переобліку комерційних векселів або під заставу цінних паперів. Надаючи названі кредити НБУ збільшує первинні резерви комерційних банків, а отже, і загальну суму грошей в обігу [1, с. 60—62].

У країнах із розвинутими ринковими відносинами центральний банк надає кредити комерційним банкам і фінансово-кредитним установам, рефінансуючи їхні

активні операції, тобто здійснюючи переоблік комерційних векселів та надаючи ломбардний кредит. НБУ також використовує такі види кредитування, проте на початку діяльності НБУ застосовував як адміністративні, так й ринкові методи кредитування, причому суб'єктами кредитування були і господарюючі суб'єкти, і Міністерство фінансів України. НБУ кредитував дефіцит державного бюджету і надавав централізовані кредити певним секторам національної економіки, тобто опосередковано покривав нестачу ресурсів для фінансування державного сектора економіки (рис. 2).

В останні десятиріччя центральні банки країн із розвинутою економікою віддають перевагу такому інструменту грошово-кредитної політики як проведення операції із цінними паперами на відкритому ринку. Політика відкритого ринку полягає у змінах обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком. Операції центрального банку, зокрема НБУ, зумовлюють зміну резервів банків, що, у свою чергу, позначається на обсязі та вартості банківських кредитів. НБУ продає цінні папери зі свого портфеля, коли йому потрібно стабілізувати або зменшити масу грошей в обігу, стримати зростання платоспроможного попиту й, отже, сприяти підвищенню рівня процентної ставки та знизити інфляцію [7].

Якщо НБУ продає цінні папери безпосередньо комерційним банкам, то в цьому разі зменшуються надлишкові резерви банків, а депозитна база, тобто сума залучених коштів, залишається постійною. Зменшення банківських резервів породжує мультиплікативне скорочення грошової маси. Якщо НБУ продає цінні папери небанківським учасникам (дилерам) фондового ринку, то в такому разі зменшуються резерви комерційних банків, що обслуговують небанківських дилерів і одночасно зменшується депозитна база банків, оскільки для розрахунків із НБУ за куплені цінні папери небанківські дилери використовують депозити.

Політика відкритого ринку застосовується в регулятивній діяльності НБУ, оскільки він найбільш дієвий та гнучкий метод грошово-кредитної політики. Результати його застосування НБУ може точно спрогнозувати та передбачити, його дія забезпечує ефективний вплив на грошовий ринок, а отже, і на економіку національного господарства в цілому. Позитивні аспекти цього методу грошово-кредитної політики полягають у тому, що НБУ самостійно визначає обсяг, час й напрям здійснення операцій на відкритому ринку та повністю контролює його реалізацію (рис. 3).

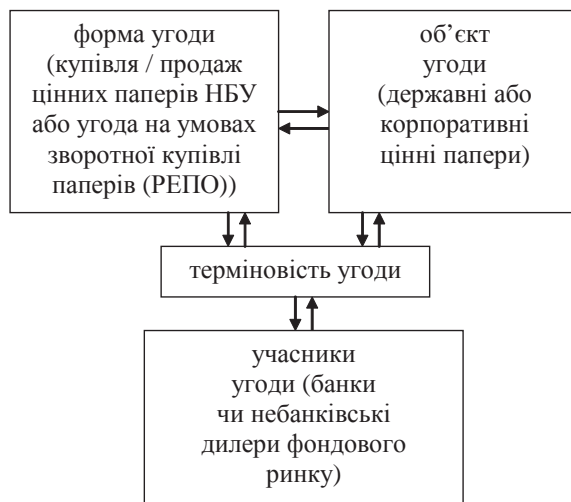

Рис. 3. Механізм проведення операцій із цінними паперами на відкритому ринку

Що стосується наступного інструмента грошово-кредитної політики НБУ — політики підтримання курсу національної валюти, то він охоплює операції НБУ із управління валютними резервами. НБУ забезпечує управління валютними резервами, здійснюючи валютні інтервенції шляхом купівлі-продажу іноземної валюти на валютних ринках, із метою підтримання курсу національної валюти відносно іноземних валют і впливу на загальний попит та пропозицію грошей у державі. Якщо на валютному ринку попит на іноземну валюту, яка є базовою для визначення курсу національної валюти, перевищує пропозицію, це призведе до падіння курсу національної валюти та її девальвації.

Щоб цього не допустити, НБУ продає частину свого валютного резерву, урівноважуючи попит із пропозицією й, відповідно, підтримуючи курс валюти. Під час продажу валютного резерву виникає ситуація з грошовою масою в обігу, як й у разі продажу цінних паперів, тобто вона скорочується, а при купівлі НБУ іноземної валюти відбувається емісія грошей і збільшення обсягу грошової маси в обігу. До купівлі іноземної валюти на валютному ринку НБУ вдається тоді, коли пропозиція на таку валюту перевищує попит й це призведе до ревальвації національної валюти. І девальвація, і ревальвація валюти — це відхилення від сталого економічного

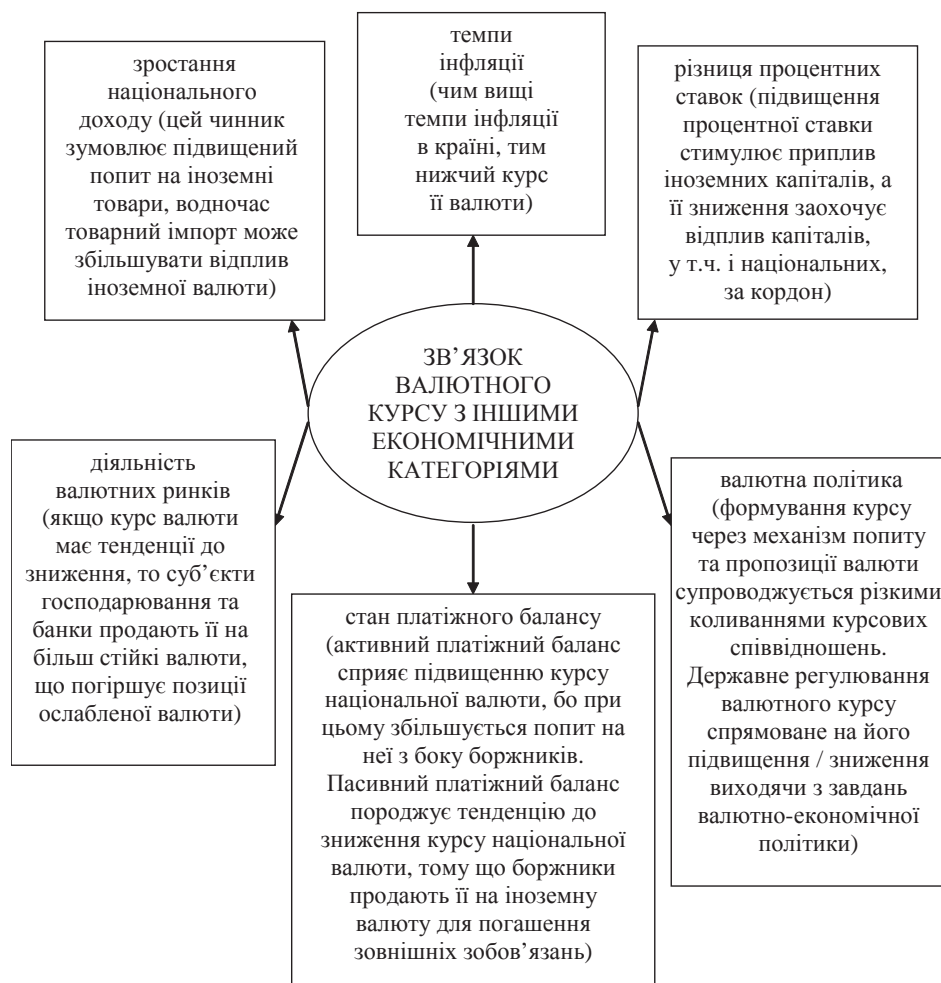

Рис. 4. Вплив чинників на зв'язок валютного курсу з іншими економічними категоріями

процесу, й тому НБУ прагне або зовсім не допускати таких явищ, або регулювати курс національної валюти в межах заданого визначеного валютного коридору [4, с. 93—96].

Валютний курс відхиляється від вартісної основи під впливом попиту або пропозиції валюти. Співвідношення попиту та пропозиції залежить від багатьох чинників, які відображають зв'язок валютного курсу з іншими економічними категоріями — вартістю, ціною, грошима, процентом, платіжним балансом та ін. (рис. 4). В умовах плаваючих валютних курсів посилюється вплив їх змін на рух капіталів, особливо короткострокових, що позначається на валютному стані. У результаті приплив спекулятивних іноземних капіталів у країну, курс валюти якої підвищується, може підвищити обсяг позичкових капіталів та капіталовкладень, що використовується для розвитку національної економіки та покриття дефіциту бюджету. Відплив капіталів з країни призводить до їх нестачі, зменшення інвестицій та зростання безробіття [5, с. 49—53].

Тому регулювання імпорту та експорту капіталу є інструментом впливу на грошову масу в обігу, який застосовується НБУ через: реєстрацію імпорту та експорту капіталу; установлення максимальних і мінімальних розмірів процентних ставок за іноземними депозитами в українських банках та установлення для осіб, які мають борги перед нерезидентами, обов'язкового безпроцентного вкладення частини від суми зобов'язань в уповноважених банках України [6, с. 101—106].

Відчутно впливають на стан грошового обігу в країні іноземні фінансові інвестиції, що вкладаються в національні цінні папери зі спекулятивними цілями. Це стосується вкладень іноземними інвесторами капіталу в боргові зобов'язання держави. Якщо привабливість цінних паперів знижується, відбувається відплив іноземного капіталу з країни, що провокує зниження курсу національної валюти. Як наслідок, виникає необхідність вживання з боку НБУ і Міністерства фінансів України певних заходів, серед яких — це підвищення процентної ставки та рівня доходності емітованих державою цінних паперів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У статті зазначено, що розгортання кризових явищ в українській економіці виявило проблемні питання в реалізації грошово-кредитної політики, які знижують її ефективність як інструмента макростабілізації і розвитку економіки країни. Хоча за роки становлення ринкової системи в країні сформовано основні складові інституційного забезпечення грошово-кредитної політики і запроваджено сучасний грошово-кредитний інструментарій, застосування НБУ ринкових методів грошово-кредитної політики характеризується досить низькою ефективністю.

Тому реформування складових грошово-кредитної політики НБУ повинно здійснюватись завдяки вдосконаленню його нормативно-правового регулювання, банківського нагляду та корпоративного управління банківськими установами.

Література:

1. Базилевич В.Д. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В.Д. Базилевич // Фінанси України. — 2013. — № 12 (169). — С. 55—62.
2. Батрименко В.В. Сучасні механізми трансформації грошово-банківської сфери України як необхідна умова виходу із фінансово-економічної кризи / В.В. Батрименко // Економічний часопис — XXI. — 2014. — № 11—12. — С. 131—137.
3. Ермошенко М.М. Визначення загрози національним інтересам держави у фінансово-кредитній сфері / М.М. Ермошенко // Економіка України. — 2013. — № 1. — С. 124—132.

4. Кондратюк О.І. Економічний потенціал країни, його суть та тенденції розвитку / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 3 (105). — С. 91—99.

5. Майборода Л. Основні підходи до проведення аналізу функціонування банківського сектору / Л. Майборода // Вісник НБУ. — 2012. — № 3. — С. 49—53.

6. Міщенко С. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором / С. Міщенко // Банківська справа. — 2013. — № 4. — С. 101—106.

7. Науменкова С.В. Розвиток фінансового ринку України в передумовах формування нової фінансової архітектури: монографія / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. — К.: ЦНД НБУ, 2013. — 384 с.

8. Пилипчук В.М. Ключові проблеми економічного розвитку України / В.М. Пилипчук // Економічний часопис-XXI. — 2012. — № 3—4. — С. 200—209.

9. Плєскач В.А. Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку / В.А. Плєскач, А.В. Кулик // Фінанси України. — 2014. — № 10 (179). — С. 77—85.

10. Стрельбицька Л.М. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: монографія / Л.М. Стрельбицька, М.П. Стрельбицький. — К.: Кондор, 2011. — 598 с.

References:

1. Bazilevich, V.D. (2013), The development of the financial market in modern conditions [Rozvytok finansovoho rynku v suchasnykh umovakh], Finansy Ukrainy, No. 12 (169), pp. 55—62 (ukr).
2. Batrymenko, V.V. (2014), Modern mechanisms of transformation of the monetary and banking spheres of Ukraine as a necessary condition for overcoming the financial-economic crisis [Suchasni mekhanizmy transformatsiyi hroshovo-bankivskoyi sfery Ukrainy yak neobkhdna umova vykhodu iz finansovo-ekonomichnoyi kryzy], Ekonomichnyi chasopys — XXI, No. 11—12 (169), pp. 131—137 (ukr).
3. Yermoshenko, M. M. (2012), The definition of threat to national interests in financial and credit region [Vyznachennya zahrozy natsionalnym interesam derzhavy u finansovo-kredytniy sferi], Ekonomika Ukrainy, No. 1, pp. 124—132 (ukr).
4. Kondratyuk, O.I. (2011), The country's economic potential, its essence and development trends [Ekonomichnyi potentsial krayiny, yoho sut ta tendentsiyi rozvytku], Aktualni problemy ekonomiky, No. 3 (105), pp. 91—99 (ukr).
5. Mayborda, L. (2012), The main approaches to analyse the functioning of the banking sector [Osnovni pidkhody do provedennya analizu funktsionuvannya bankivskoho sektoru], Visnyk NBU, No. 3, pp. 49—53 (ukr).
6. Michshenko, S. (2013), Improving the institutional framework of financial sector surveillance [Vdoskonalennya instytutsiyanoi struktury nahlyadu za finansovym sektorom], Bankivska sprava, No. 4, pp. 101—106 (ukr).
7. Naumenkova, S.V. (2013), The development of the financial market of Ukraine in the prerequisites for the formation of a new financial architecture [Rozvytok finansovoho rynku Ukrainy v umovakh formuvannya novoyi finansovoyi arkhitektury], TSND NBU, Kyiv, 384 p. (ukr).
8. Pylypchuk, V.M. (2012), Key problems of economic development of Ukraine [Klyuchovi problemy ekonomichnoho rozvytku Ukrainy], Ekonomichnyi chasopys-XXI, No. 3—4, pp. 200—209 (ukr).
9. Pleskach, V.L. (2014), Methodological bases of state regulation of financial-economic development [Metodolohichni zasady derzhavnoho rehulyuvannya finansovo-ekonomichnoho rozvytku], Finansy Ukrainy, No. 10 (179), pp. 77—85 (ukr).
10. Strelbytska, L.M. (2011), The basis for the safety of the banking system and banking Kondar [Osnovy bezpeky bankivskoyi systemy Ukrainy ta bankivskoyi diyalnosti], Kyiv, 598 p. (ukr).

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015 р.